

החזרת תשלום ששולם למעון*

תובע: הילדה שלי הייתה במעון של הרב יעקב מחודש מרץ 2008 עד אמצע חודש יולי. אנו נדרשנו לשלם מראש בשיקים עבור כל השנה, ולכן הפקדתי כבר בתחילה את כל השיקים עד לחודש אוגוסט (כולל). מכיון שהוצאתי את בני באמצע חודש יולי אני תובע בחזרה את התשלום עבור חודש אוגוסט. אמנם לגבי החודש השביעי אין לי תביעה אע"פ שהיינו רק חצי חודש, אך לגבי החודש השמיני אני רוצה את כספי בסך 665 ש"ח בחזרה. אמרתי לרב יעקב שאני רוצה את כספי בחזרה, והוא אמר לי שע"פ כללי המשרד למסחר מי שמוציא את הילד לאחר החודש החמישי משלם עד סוף השנה. טענתי היא שלא ידעתי מכללים אלו ולא נאמרו לי מראש. ביקשתי שלא יפרע את השיק הזה, ואעפ"כ הוא נפרע.

נתבע: המעון אצלנו מסובסד מכספי המשרד למסחר, זאת אומרת שעל כל תינוק ההורים משלמים סך של 665 ש"ח והמשרד למסחר מוסיף עד לכ-1600 ש"ח. ע"פ הכללים של המשרד למסחר כל מי שמוציא את ילדו קודם לחודש החמישי משלם עד סוף החודש אך מי שמוציא מהחודש החמישי ואילך משלם עד סוף השנה. אמנם מי שקובע למעשה בענייני הכספים של המעון אינו המשרד למסחר אלא אנו מנהלי המעון, אך הכללים של המשרד למסחר הם כנ"ל וזהו מה שמקובל. אכן אני מודה שלא נאמר לעמיחי מראש על כך, אך זהו מה שנהוג לפעול על פי כללים אלו.

בירור הדין

במקרה שלפנינו נראה שיש לדון בזה מצד שכירות פועלים, בעל המעון הוא למעשה פועל¹ שנשתעבד לעבוד אצל בעה"ב תקופה מסויימת, בנדון דידן עד אוגוסט 2008, ואילו התובע הרי הוא בעה"ב שמתחייב לשלם לפועל תמורת העבודה.

---

* פסקי דין מבית הדין לדיני ממונות שע"י ישיבת ההסדר בשדרות.

¹ ועיין בפתחי חושן הלכות שכירות (פ"ז סק"ד, סק"ט).

הוצאת הילדה באמצע התקופה הרי זו הפסקת עבודה באמצע תקופת שכירות הפועל.

מה היא תקופת השכירות?

בהגדרת תקופת השכירות, נראה שיש להחשיב זאת כשכירות אחת לכל התקופה אע"פ שמגדירים את התשלום כתשלום חודשי בסוף כל חודש וחודש.

והסברא בכך היא שישנה רגילות אצל אנשים להחשיב את שנת הלימודים כחטיבה אחת. ואף שמצורת התשלום החודשית נראה כי מדובר על שכירות חודשית, מכל מקום זהו רק לגבי זמן הפירעון אך לא להגדרת קנין הפועל. זו משמעות פסק הרמ"א שכתב: "מלמד שהשכיר עצמו לשתי שנים והתחיל שנה ראשונה, מקרי התחלה גם לשנה שניה; וה"ה כל פועל" (שלג ב). מסתבר שמדובר על קביעת השכר שנתית ובכל זאת חידש הרמ"א שאנו רואים את שתי השנים כשכירות אחת.²

לכן בנדון דידן אע"פ שהתשלום הוא חודשי, כל התקופה הרי היא שכירות אחת.

האם הסיכום מחייב?

במקרה שלנו היה מעשה קנין, שהרי שכירות פועל נקנית בכסף (נתה"מ שלג סק"א), והרי שולם להנהלת המעון בשיקים מראש וניתן לראותם כקנין כסף.

² בחזו"א ב"ק סימן כג, ב משמע אחרת.

והנה הרמ"א (אורח חיים סימן שו ס"ד) כתב בענין שכר שבת: "ואם שכרו לחודש והתנה לשלם לו כל יום כך וכך, מקרי שכיר יום" (ר"ן ס"פ אע"פ). וכוונתו שמחמת כך אין לו לשלם לו עבור שבת אפילו בהבלעה עם כל החודש, כיון שכל יום הוא שכירות בפני"ע. ולכאורה מכאן שאם שכר פועל לתקופה ארוכה וסיכם עמו על תשלום חודשי, כל חודש הוא שכירות בפני"ע ולא כמו שנתבאר.

אלא שכבר כתב בביאור הלכה (ד"ה והתנה שם) לחלק בין מצב שהשכירות היתה לחודש ימים ובעה"ב הסכים לפרוע בסוף כל יום, דהיינו שאע"פ שמעיקר הדין שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, בעה"ב חייב עצמו יותר מעיקר חיובו וזמן הפירעון הוא כבר בסוף יום העבודה, משא"כ בנדון של הרמ"א משמעות התנאי היא שכל יום הוא שכירות בפני"ע, ויכול לחזור בו ולא ישלם אלא על מה שעבר כבר. ולפי"ז ניחא שבנדון דידן יש לומר שכל התקופה היא שכירות אחת אלא שיש כאן התחייבות לגבי זמן הפירעון של בעה"ב שהוא בסוף חודש ולא רק בסוף התקופה.

בנוסף יש כאן תחילת עבודה ונתבאר בשו"ע (שלג, ב) שתחילת העבודה יוצרת כבר את שעבודו של בעה"ב כלפי הפועל.

חזרת המעביד מההסכם - שכר פועל בטל

במקרה של חזרת בעה"ב באמצע זמן השכירות מבואר בשו"ע (שלג, ב) שאם חזר בו בעה"ב ולא מוצא הפועל להשתכר אצל אחר במקומו הרי חובת בעה"ב לשלם לפועל כפועל בטל. אמנם כל זה כאשר חזרת בעה"ב אינה מחמת אונס, אך אם היא מחמת אונס הרי הוא פטור כמבואר בשו"ע (שם).

בנדון דידן חזרת בעה"ב היא מחמת מעבר דירה למקום אחר שנעשה מרצונו ללא אונס, לכן נראה שיש לחייבו בתשלום שכר לבעל המעון כפועל בטל.

אולם יש לקחת בחשבון את העובדה כי בחודש השמיני המעון פעיל רק שבוע אחד מתוך החודש ובכל שאר הזמן ישנה חופשה לצוות. בחודש הזה הפועל מקבל כל שכרו אע"פ שהוא בטל, א"כ כאן אין להוריד כלל משכרו מחמת בטלתו, שהרי מתחילה סוכם שהוא יתבטל בזמן זה ויקבל כל שכרו. וא"כ נראה שעל שלושת שבועות החופשה יש לשלם את כל השכר, ועל השבוע הראשון שבו בדרך כלל ישנה עבודה יש לפחות מהשכר הרגיל ולשלם רק כפועל בטל.

מהו שכרו של "פועל בטל"? בפתחי חושן (שכירות פ"י סק"י בסופו) כתב בשם הטי"ז שהוא חצי משכר הפועל, אך מדברי הראשונים הרשב"א והרא"ש משמע שפוחתין קצת. לכן למעשה נראה לפי התחשיב שההורים משלמים ליום כ-26 ש"ח, נראה שיש להחשיב שכר בטלה כ-20 ש"ח ליום. וא"כ לשמונה ימי עבודה יש להפחית מהשכר הכולל 48 ש"ח.

מנהג המדינה

וכל זה כשאין מנהג ידוע, אך אם יש מנהג בעניינים אלו יש לילך אחר מנהג העולם בעניינים אלו של הסכם בין המעביד לעובד, כלל גדול הוא בשכירות פועלים "הכל כמנהג המדינה" כמבואר בשו"ע (שלא, א-ב).

אך בנדון דידן לא נאמר במפורש להורים שום הוראות בזמן הרישום ואפילו אמירה כללית שיש חוקי משרד המסחר, לא נאמרה להם. לכן טענת התובע שהכללים הללו לא חלים עליו, בבסיסה, נכונה.

הוראות המשרד למסחר היא שהפסקה מצד ההורים מהחודש החמישי ואילך מחייבת תשלום עד סוף השנה.³ אם ההוראה של משרד המסחר הייתה מפורסמת, ובגדר מנהג ידוע, הרי הדבר היה מחייב את התובע אף שלא הכיר את המנהג.

כאשר ישנו מנהג מפורסם לכל אזי האדם מחוייב בכך אף ללא ידיעתו. גם אם לא ידעו אותו משום שעל דעת המנהג הכניס את ילדיו.

במקרה שלנו אין מנהג ברור, המשרד נותן הוראות רק כלפי המעון אבל השאיר לעמותה להחליט כיצד לנהוג עם ההורים. יש שנוהגים לבחון את הנסיבות מדוע הייתה הפסקת ההסכם. ולגבי החודש השמיני שבלאו הכי רובו ככולו הוא ימי חופשה מקובל יותר לגבות תשלום עבור חודש זה למרות שהילדה לא היתה כלל במעון. אך בסופו של דבר אין כאן מנהג קבוע ממש, ומידי ספק לא יצאנו מבחינה זו.

מ"מ ע"פ מה שנתבאר לעיל נראה שמצד עיקר הדין בהלכות שכירות פועלים לגבי החודש השמיני יש לשלם כפועל בטל עבור שמונת הימים הראשונים, ותשלום מלא עבור שאר ימי החודש.

לסיכום פסק הדין, הנתבע צריך להחזיר סך של 48 ש"ח. והאמת והשלום אהבו

הרב אריאל בר-אלי   הרב שלמה בן יאיר   הרב דרור טויל

³ יש לבחון ענין נוסף. לפי הוראות משרד הרווחה התשלום השנתי למעון הוא עבור 11 חודשים ולא 12. והסיבה לכך היא כיון שבחודש האחרון ישנה חופשה בת שלושה שבועות, והתשלום עבור חודש זה נכלל בחודשים הקודמים. אלא שישנם מנהלי מעונות שמאפשרים תשלום נפרד על החודש השמיני בפני"ע כמו שנהגו בנדון דידן. אך נראה שגם אם נניח שיש לילך אחר ההוראות של משרד המשרד למסחר והשעבוד עבור החודש של החופשה כלול בחודשים הקודמים, ולפ"ז נראה שבכל חודש יש לשלם רק 1/11 מתשלום החופשה של החודש השמיני, וא"כ במקרה שלפנינו שהתינוק נכנס למעון באמצע השנה רק מהחודש השלישי, א"כ אמור הוא לשלם רק 5/11 מן החודש השמיני שהוא כמחצית בלבד, ונמצא לכאורה שיש להקל על הנתבע מחמת כך. אך כל זה אם נניח שההסכם הוא ע"פ הוראות משרד הרווחה, אך אם נתחשב בהוראות אלו כבר נתבאר שכיון שהוצאת הילד היתה לאחר החודש החמישי היה צריך לשלם את כל השכר עד סוף השנה, לכן לא ניתן להקל מחמת כך, ויש לדון כעיקר הדין בשכירות פועלים.

חזרה מפשרה

העובדות המוסכמות

התובע הוא קבלן שיפוצים, הוזמן לשפץ קראוונים במוסד חינוכי. סוכם איתו על שכר של 420,000 ש"ח עבור 20 קראוונים. סוכם כי התחלת העבודה תהיה ביום שבו יועבר סכום הכסף הראשון.

העברת הכסף התעכבה אולם מנהל המוסד הבהיר לתובע שמבחינתו העבודה חייבת להיגמר בזמן היות ובאים תלמידים חדשים, לשם כך הוא מוכן להוסיף תשלום.

התובע שכר צוות עובדים שעבדו "סביב השעון" וסיים את העבודה באיחור קל.

התובע ביקש תוספת של 90,000 ש"ח עבור החריגות הנובעות מלחץ הזמן. מנהל המוסד הודיע שאין לו אפשרות לשלם סכום זה. בעקבות הדברים הללו הם הגיעו לבית דין רבני ושם הצליחו להגיע להסכמה על פשרה על סך 30,000 ש"ח בלבד.

התובע הסכים לסכום זה בגלל הלחץ של בעלי החובות עליו ובגלל שהוא מעריך את המוסד ומאמין למנהל הטוען שאין למוסד כסף. המנהל דיבר על כך שהוא יעסיק אותו בעבודות בעתיד ואם יוטב המצב הכלכלי הוא אף יפצה אותו.

באותו מעמד הופיע מטעם המוסד עובד שטען שהקראוונים לא נבנו כראוי וישנה בעיה קשה ברצפה שלהם. לדעתו צריך עכשיו לצקת בטון בעלות גבוהה על מנת לסתום את החלל שיש בין הרצפה לאדמה. לדבריו הסכום שהתובע קיבל בפשרה הוא הוגן!

טענות התובע

היום, לאחר שבע שנים מבקש התובע לקבל עוד 40,000 ש"ח לכיסוי החובות שנוצרו בזמן העבודה.

התובע טוען שבזמן הפשרה הוא לא יכול היה לדעת את היקף החובות שהיו לו על הפרויקט. חלק מהפועלים הגישו את דו"ח שעות עבודה רק לאחר הפשרה וכן הגיעו אליו דרישות תשלום מחנויות לאספקה טכנית שלא היו

ידועות לו בזמן הפשרה. עקב המאמץ לסיים בזמן לא היה מעקב מסודר אחר ההזמנות. נכון להיום יש לתובע חוב על סך 40,000 ש"ח ואותו הוא תובע.

טענות הנתבע

מנהל המוסד מאמין לתובע שאכן יש לו גרעון של 40,000 ש"ח אולם הוא לא יודע האם מותר לו לשלם מכספי המוסד סכום זה מאחר והייתה הסכמה על פשרה.

דיון הלכתי

ביטול פשרה

השאלה העומדת כאן לדיון היא האם ניתן להחזיר את הגלגל אחורה ולבטל את הפשרה?

על מנת לבטל את הפשרה צריך להגיע למסקנה שמדובר בפשרה בטעות – כאשר אחד הצדדים טוען: אילו הייתי יודע על כלל החובות לא הייתי מסכים להתפשר על סכום כל כך נמוך.

האם אכן יש לפנינו פשרה בטעות?

בהלכה מובאת דוגמא לפשרה בטעות - אדם התפשר על סכום נמוך בגלל שהדיין אמר לו שהוא חייב שבועה והתברר שהוא פטור, "הוי פשרה בטעות וחוזר" (ח"מ כה,ה). הרמ"א שם כתב שהדברים אמורים רק כשהאדם אמר בפיו שזו הסיבה לפשרה.

במקרה הנדון כאן הדיין לא טעה בדין, אלא אמיר טעה בהערכה שלו את כלל ההוצאות, וזו לא טעות שמבטלת פשרה. כשהסכים לפשרה, אמיר ידע שלא כל הנתונים לפניו ובכל זאת הסכים לקחת סיכון ובלבד שהכסף ינתן לו מיד. יש בכך מעין מחילה על הזכויות הממוניות שלו ולכן הוא לא יכול לחזור בו.

כך כתב בשו"ת מהרשד"ם (חלק חו"מ סימן קטז):

שאם כן, בטלת כל פשרה, שאחר שידע האחד שהדין עמו יאמר: "קנין בטעות היה שאילו ידעתי שהיה הדין עמי לא הייתי עושה פשרה". וזה ודאי שקר מפורסם כמו שאבאר בעזרת האל ומי שידקדק בלשון הרמב"ם יבין בקל כי לא אמרה רק כשהדיין הטעה לבעל הדין בין בשוגג בין במזיד הא לאו הכי לא. אבל בנדון זה שכבר נתן אל לבו לתבוע אל חברו או הנתבע שכבר רואה שתובעים ממנו לא היה לו ליטול קנין על הפשרה וכיון

שנטל קנין אינו אלא שגמר בדעתו לבטל דעתו ולתלותו ביד המפשר ביניהם.

תשלום לפני משורת הדין

מנהל המוסד אינו שואל האם לפי הדין הוא חייב, שאלתו הייתה האם יש מקום לתשלום לאור העובדה שמדובר בכספי ציבור.

לדעתנו, ישנה סיבה לשלם לתובע את הפסדיו על אף הפשרה. זאת, כיון שהמוסד נהנה מסיומה בזמן של העבודה, ואילולי המאמץ של התובע היה נגרם למוסד הפסד כספי עקב עזיבת תלמידים ושם רע.

כמו כן, לאורך כל הדרך מנהל המוסד דחק בתובע שיעשה כל מאמץ ולא יתחשב בכסף ובאיכות העבודה. מנהל המוסד ידע שצוות שעובד 24 שעות ביממה לא יגיע לתוצר מושלם, לכן גם אם העובד הבכיר של המוסד טוען שהעבודה אינה מושלמת הרי מי שדחף לעבודה כזו היה מנהל המוסד עצמו שהעדיף עמידה בזמנים על פני איכות.

מנהל המוסד אמר בשעת הפשרה שהוא יעסיק את התובע בעבודות נוספות ולמעשה לא עמד בדיבורו, כמו כן הוא אמר שכאשר ישתפר המצב הכלכלי הוא יפצה את התובע, ואף זה לא התקיים.

דברים אלו לא נאמרו בצורה ברורה של התחייבות ולכן אין בהם כדי לבטל את הפשרה שהושגה, אבל יש בהם ליצור חובה מוסרית כלפי התובע. לראייה, אנו מוצאים שאף אפוטרופוס רשאי להתפשר בנכסי יתומים על מנת שלא יצא להם שם רע (חוי"מ יב,ג).

החלטה

1. אין מקום לביטול הפשרה.
2. למרות זאת, אנו חושבים שראוי למוסד לפצות את אמיר על הפסדיו בסך 40,000 ש"ח בהקדם.

בזאת באנו על החתום:

הרב אריאל בר-אלי

הרב דרור טוויל

סדנת טיסנאות שלא התקיימה במילואה

עובדות מוסכמות

הנתבע ניהל קיטנה לילדים בחודשי הקיץ. הוא פנה לתובע על מנת שיקיים סדנת טיסנאות בקיטנה. בחוזה נכתב "מספר ילדים כ- 200. תשלום פר ילד 13 ש"ח, סה"כ לתשלום- (נשאר ריק)". בפועל נרשמו לקיטנה כ- 160 ילדים ולסדנה הגיעו 104 ילדים ו-17 מדריכים. הנתבע שילם עבור 134 ילדים.

טענות התובע

1. קניתי ציוד עבור 200 ילדים ובהתאם לכך הזמנתי מדריכים, הנתבע לא הודיע לי על שינוי במספר הילדים.
2. אני תובע 13 ש"ח כפול 66 ילדים סך הכל 858 ש"ח.

טענות הנתבע

1. פרט לתובע, כל נותני השירותים בקיטנה התקשרו אלי לוודא את מספר החניכים.
2. אני לא אמור לשלם על מי שלא הגיע בפועל.

דיון הלכתי

ישנן שתי דרכים לפרש את החוזה:

פירוש ראשון - הנתבע קיבל על עצמו הזמנה לכמאתיים חניכים. לפי פירוש זה, ברגע שהתובע הגיע למקום והתחיל בעבודתו הרי שהנתבע התחייב לשלם לו את השכר שהובטח ככל פועל⁴ (חו"מ שלג, א).

לאור זאת, לדעתנו, הנתבע היה צריך להודיע על שינוי במספר החניכים ולכן זו רשלנות שלו. לפי זה הנתבע צריך לשלם על ההפרש בין 134 למספר שסוכם. כיון שסוכם על "כמאתיים" נראה שיש לפרש זאת כ- 180 ילדים⁵, אם כן הנתבע אמור לשלם 598 ש"ח.

⁴ הנתביבות (שם) מחלק בין סיכום על עבודה קבלנית, שנחשבת למכר ולכן אין קניין פועלים, לבין פועל שעובד בשעות מסוימות, אז יש דין של שכירות פועלים. נראה שאף במקרה שלנו יש דין פועל, היות והתובע משועבד לזמן מסוים ואף שהחישוב הוא לפי קבלנות אין בכך לגרוע את קנין הפועל.

⁵ גם לפירוש זה יש לחלק בין חיוב החומר לעלות השכר. לגבי עלות השכר (7 שקלים) יש קניין פועל. לגבי עלות החומר (5 שקלים) יש לחייב את הנתבע על קניית החומר על ידי התובע, מדין גרמי. אדם שהזמין חפץ אצל אומן וחזר בו צריך לשלם לו את מה שהפסיד

יותר נראה שאף לכיוון זה אין אנו צריכים להתמקד במילים "כמאתיים חניכים" אלא רוח הדברים היא שאם תהיה חריגה גדולה כגון מאה חניכים במקום מאתיים אז ישנו נזק. אם החריגה היא בין 180 חניכים ל 134 חניכים אין זו חריגה גדולה ועל זה אין התחייבות.

פירוש שני – והוא הפירוש המסתבר: הנתבע התחייב לשלם 13 לפי מספר הילדים שיגיעו בפועל. אמנם הוזכר המספר מאתיים אבל בסיכום של השכר לא מופיע שום מספר. סביר היה לכתוב את השכר המינימאלי, ומכך שהדבר לא נכתב משמע⁶ שלא היתה התחייבות ברורה מצד הנתבע להביא 200 ילדים. לפירוש זה הנתבע צריך לשלם רק על הילדים שהגיעו בפועל.

ישנו ויכוח נוסף לגבי התשלום על השתתפות המדריכים. אנו נוטים לקבוע שהיות והם משמשים לעזרת התובע הם אינם צריכים לשלם על הציוד.

בפועל, הנתבע שילם על שלושים ילדים נוספים דהיינו 390 ש"ח למרות שלא חויב בכך. יש לראות סכום זה כתשלום שכר המדריכים שהגיעו ללא צורך.

החלטה

1. לא סוכם בין הצדדים על קיטנה ל- 200 ילדים, ולכן הנתבע חייב היה לשלם רק עבור הילדים שהגיעו לקיטנה.
2. הנתבע פטור מלשלם על הציוד שנקנה עבור הקיטנה כיוון שהציוד הוחזר לתובע.
3. הנתבע היה חייב לשלם עבור שני המדריכים שהוזמנו ללא צורך, אולם, בפועל הוא שילם מעבר למה שהיה חייב.
4. לפיכך, הנתבע פטור מתשלום נוסף.

בזאת באנו על החתום:

הרב טוויל, דיין   הרב פנדל, אב"ד   הרב בר-אלי, דיין

– חומר ועבודה (חו"מ שלג,ה). כאשר אדם גורם נזק לחברו, על הניזק לטפל בעלות מכירת החפץ שניזוק, ולכן התובע הוא שאמור לטפל במכירת הטיסנים הנותרים (שם). ולכן לגבי עלות החומר יכול הנתבע לומר לתובע: "טול את הטיסנים הנותרים" כך שלא נגרם לתובע כל נזק. לגבי שכר המדריכים שהגיעו ולא היה צורך בהם (שני מדריכים כעולה מהחווה) - הנתבע חייב לשלם לתובע.

⁶ כל קנין פועל הוא חידוש "הבו דלא לוסוף עלה" (יעויין בתחילת פרק השוכר את האומנים, וברעק"א שם שזה הוא קנין גרוע).

שכר של נהג הסעות

טענות התובע

בתחילת השנה נתבקשתי להסיע ילדה עבור הפעוטון שברשות הנתבע. דיברתי עם מנהלת הפעוטון, הגב' רבקה, וסיכמנו על סכום של 550 ש"ח לחודש, היא אמרה לי שצריך לסגור את הענין סופית עם הנתבע כי הוא המנהל והוא משלם את הכסף.

עבדתי 6 ימים בשבוע, הלוך ושוב, מחודש ספטמבר 2007 ועד יוני 2008 (10 חודשים), לא החסרתי יום אחד של עבודה. בפועל קיבלתי מהנתבע ב-6 החודשים הראשונים של העבודה רק 200 ש"ח לחודש, הנתבע אמר לי שזו רק מקדמה, מצבו הכלכלי דחוק אך הוא יעביר לי את שאר הסכום מאוחר יותר, בשלושת החודשים הבאים קיבלתי 250 ש"ח על חודש העבודה האחרון. לא קיבלתי כלום.

שאלה: מדוע אתה תובע רק עכשיו? מדוע לא תבעת את הכסף במהלך השנה? תשובת התובע: אני יודע שמנהלי מוסדות מקבלים תקציב בסוף שנה לכיסוי חובות וחשבתי שאקבל את כל המגיע לי בסוף השנה.

לגבי טענת הנתבע שסיכמנו רק על 200 ש"ח, הדבר לא הגיוני כיון שמחירי הדלק גבוהים, אם נצרף את מרחק הנסיעה, מחירי הדלק, הבלאי והזמן שעבדתי יתברר שמחיר של 200 ש"ח הוא לא רווחי כלל ולא הייתי מסכים על סכום כזה.

טענות הנתבע

התובע ביצע את עבודתו על הצד הטוב ואין על כך שום תלונה, אלא שמעולם לא סוכם על 550 ש"ח אלא על 200 ש"ח בלבד. הפעוטון אינו מחויב לדאוג להסעה אך בשל מצבה הכלכלי הקשה של אחת האמהות הסכמתי לממן מכספי המוסד הסעה לבתה אף שאיני מקבל החזר על כך.

לא אני הבאתי את התובע לעבוד אלא הוא סיכם את הענין עם מנהלת הפעוטון, גב' רבקה אמרה לי מפורשות שסיכמה עמו על 200 ש"ח בלבד.

שילמתי לו את המגיע לו במזומן או בצ'קים ושילמתי לו בד"כ בזמן, בתחילת החודש. לפני מסי' חודשים הוא ביקש העלאה בשל מחירי הדלק הגבוהים ואכן הוספתי לו 50 ש"ח לחודש ונתתי לו 250 ש"ח.

אני מכחיש כל הסכמה שהיא מעבר לסכומים הנ"ל.

שבוע לפני סוף החודש השישי הוא ביקש את הכסף מראש כיון שהיה זקוק לו וכיון שלא נתתי לו הוא החליט להתנקם בי ולתבוע יותר ממה שמגיע לו.

דיון

טענת התובע נשמעת הגיונית, בהתחשב במחירי הדלק הגבוהים בשנה האחרונה המחיר של 200 ש"ח עבור הסעת ילדה מביתה לפעוטון 6 ימים בשבוע, הלוך ושוב, נראה סכום שכמעט אין בו רווח ולא סביר שהתובע הסכים לעבוד בסכום כזה.

אמנם, התובע לא הציג בפני ביה"ד שום ראיה המבססת את דבריו שסוכם מראש על 550 ש"ח ואילו הנתבע מכחיש לגמרי את דבריו.

הכלל הנקוט בידנו במקרה כזה הוא "המוציא מחבירו עליו הראיה" ולכן אין מקום לחייב את הנתבע מעבר למה שהוא הודה שהוא חייב, כלומר, על הנתבע לשלם 250 ש"ח עבור חודש העבודה האחרון של התובע.

אילו התובע היה תובע סכום סביר יותר עבור עבודתו, כגון כ-350 ש"ח, והנתבע היה מודה שסוכם על סכום קטן יותר כגון 120 ש"ח, היה מקום לדון שמא יש כאן הודאה בקבלת השרות וטענה לא הגיונית בעליל שהרי אף אדם לא יתן את השרות הנ"ל תמורת סכום הפסד ואז היינו אומרים שמתברר מתוך טענת הנתבע שאינו צודק (ע"י שו"ע חו"מ עה,א, התובע והנתבע צריכים לברר טענותיהם שמא מתוך דבריהם נלמד חיוב או פטור), אלא שכאן התובע תבע סכום גדול יותר ממה שמקובל עבור שרות כזה והנתבע מודה על סכום קטן יותר אך לא מופרך מיסודו ולכן חזר הכלל של המע"ה.

ביה"ד בדק בערך את מרחק הנסיעה המדובר ובהתחשב בכך שהתובע אינו מוציא קבלה עבור מס, התברר שיש לתובע ריווח ממוני, אמנם לא גדול.

מעבר לכך, ביה"ד מצא מספר נקודות המחזקות את טענת הנתבע שהסיכום הראשוני היה על 200 ש"ח ולא יותר :

- א. ביה"ד בירר עם גורמים נוספים הקשורים לענין ועולה מכך שהסיכום עם התובע היה 200 ש"ח ומעולם לא דובר כלל על סכום של 550 ש"ח. (אך אין כאן ראיות משפטיות ברורות היכולות לפטור את הנתבע לחלוטין).
- ב. טענת התובע על 550 ש"ח היא לא סבירה, ביחס לשרות אותו נתן זהו סכום גבוה ולא מסתבר שהנתבע היה מסכים לסכום כזה.

ג. התברר לביה"ד שהתובע הסיע שני ילדים נוספים לפעוטון של הנתבע הנמצא בשכונת נוה אשכול, ההסעה סוכמה באופן פרטי עם ההורים והם שילמו לו לאורך כל השנה סכום של 200 ש"ח על שרות דומה להנ"ל, דבר זה מחזק את טענת הנתבע שגם עמו סוכם על סכום דומה.

ד. הנתבע הסיע ילדים נוספים וזה מסביר מעט את הסכמתו לגבות סכום נמוך של 200 ש"ח עבור כל ילד, כיון שסה"כ הוא הרויח 600 ש"ח עבור כל העסקה.

ה. התובע הצהיר בפני ביה"ד שאם יקבל את כל תביעתו הוא מוכן לתת אותה לצדקה, לא סביר שאדם שעבד במסירות במשך קרוב לשנה יוותר עבור צדקה על רוב הסכום שמגיע לו.

חיוב שבועה

יש מקום להטיל על הנתבע שבועת מודה במקצת כיון שהתביעה היא על סכום כולל של 3550 ש"ח ואילו הנתבע הודה על 250 ש"ח (חודש העבודה האחרון כנ"ל) לכאורה יש כאן הודאה במקצת המחייבת את הנתבע שבועה דאורייתא.

אך אין הדבר ברור מכיון שהיה נראה לאורך מהלך הדיון שיש כאן שני מישורים של תביעה: האחד, על 250 ש"ח המגיעים לתובע על עבודתו ללא הסתייגות של הנתבע, והשני, על הפרשי התשלום של כל השנה ולא ברור שהתובע בא לתבוע את 250 ש"ח שהוא הודה במהלך הדיון שהנתבע רצה לשלם לו אותם בעבר.

בשוי"ע אנו מוצאים מקרה שבו הנתבע פיצל את התביעה לשניים ולכן אין שבועת מודה במקצת. "תבעו חיטים והודה בהם ואחר כך תבעו שעורים וכפר כיון שהודה בתביעת החיטים קודם שתבעו שעורים אינה מקצת הטענה" (פח, טז).

האם המקרה שלנו דומה? לכאורה כאן ההודאה בחיטים קדמה לתביעת השעורים מה שאין כן במקרה שלנו התביעה כללה את כל הסכום. מצד שני ברור היה לכולם שהתביעה מתמקדת בעלות השכר ולא בשכר החודשי שלא שולם, רק מטעמי פרוצדורה שהתובע פותח תחילה נוצר מצב מלאכותי שגם סכום זה נכנס לתביעה.

אנו מצדדים שיש כאן חיוב שבועה משום שלא מצאנו בפוסקים חילוק בין הודאה שהייתה ידועה וברורה מראש להודאה שחידשה חיוב. כידוע, מנהג בתי הדין להמיר את חיוב השבועה בתשלום כספי על פי דברי השו"ע (חו"מ סימן יב) "רשאי בית הדין לעשות פשרה ביניהם כדי להיפטר מעונש שבועה" (פד"ר ב עמוד 294). מה הוא שיעור הסכום אותו יש להטיל על המחוייב שבועה?

בשו"ת שבות יעקב כתב שיש לחייב כשליש מהתביעה כאשר ישנה שבועה דאורייתא (מובא בפת"ש סימן יב סק"ג). אולם בשו"ת דברי מלכיאל ח"ב סימן קלג הוסיף שיש לשקול היטב האם יש לבית הדין אומדנא לגבי מהות השבועה. אם לבית הדין נראה שיש חשש לשבועת שקר אז באמת ניטול להטיל עליו סכום גדול אולם אם נראה שזו שבועת אמת והאדם היה מוכן להשבע אזי יתן דבר מועט. "לפי העניין כי לפעמים ניכר שהוא דין מרומה והתביעה אין בה ממש... אסור לו לדיין לחייב את הזכאי באמת ומוטל עליו לתת לתובע רק דבר מועט בעד תביעתו". לכן הוחלט להמיר את שבועת הנתבע בסכום של 300 ש"ח. ביה"ד התחשב גם בכך שהסכום של 200 ש"ח שקיבל הנתבע עד היום הוא סכום נמוך ביחס לשרות שניתן ואינו משקף נכונה את השקעת התובע, ומסירותו לאורך כל תקופת עבודתו.

החלטה

1. הנתבע פטור מלשלם את הסכום אותו תובע התובע, ועליו לשלם סכום של 250 ש"ח עבור החודש האחרון, סכום שלא היה עליו ויכוח כלל וביה"ד לא נדרש לדון בו.
2. הסכום הראוי לדעתנו עבור הפיצוי הנוסף הוא תוספת של 50 ש"ח עבור אותם ששה חודשים בהם התובע קיבל רק 200 ש"ח.
3. סה"כ על הנתבע לשלם לתובע 550 ש"ח תוך 30 יום מיום מתן פסק הדין.

"והאמת והשלום אהבו".

בזאת באנו על החתום:

הרב שלומי בן יאיר   הרב דרור טוויל   הרב אריאל בר-אלי

חימום בתנור עצים

שאלה: בישוב שבו יש רגילות לחמם את הבתים בחורף ע"י הסקה. רוב התושבים משתמשים בדלק וכד' להסקה וישנו אחד שמתמש בעצים להסקה, כתוצאה מכך יש ריבוי עשן שגורם לריח ומזיק לבגדים שתלויים לכביסה שריח העשן נקלט בהם ומפריע מאוד. שאלתם היא האם יכולים לעכבו מלהסיק בעצים. יש לציין שהתושבים מיחו מיד ולא לאחר זמן.

תשובה: השאלה הבסיסית היא האם יש חובת הרחקת נזיקין על היזק זה?

יש כאן היזק לבגדים כפי שתיארו התושבים, בנוסף אפשר שנחשב הדבר לנזק לאדם עצמו שלובש בגדים אלו, לבישת בגדים שיש בהם ריח היא מזיק ממש לאדם. והנה בנדון דידן נראה שנחשב עשן שאינו תדיר שהרי רוב היום אין מבעירין את התנור, אלא בשעות מסויימות, ובימים מסויימים, אם כך הדבר תלוי במחלוקת הפוסקים.

מצאנו שנחלקו הפוסקים באיזה סוג עשן ישנה חובת הרחקה. מדברי הטור (קנה לז) בשם הרמ"ה עולה שגם עשן שאינו תדיר כגון תנור שיחיד אופה בו פת וכן כירה וכד', ישנה חובת הרחקה. וכן כתב המחבר בשו"ע (שם): "ומיהו לכתחלה מצי מעכב אפילו בעשן שאינו תדיר". אמנם מדברי תרומת הדשן (קלז) נראה כי עשן שאינו תדיר ואינו מצוי אין חובת הרחקה כלל, וכן כתב הרמ"א (שם): "וי"א דבעשן שאינו תדיר, אפילו לכתחלה לא יוכל למחות". הש"ך (שם ס"ק יט) האריך להוכיח כמחבר ופסק כמותו, וכן מצדד בבאור הגר"א (שם ס"ק קט), וכן משמע מנתה"מ (חדושים שם ס"ק סז) והוסיף שאפילו אינו אלא ספק, הרי קיי"ל (קנה,ג) שבמחלוקת הפוסקים על המזיק להרחיק את עצמו.

נראה לאור פסקי הש"ך והנתיבות כי מוטלת על בעל העשן חובת הרחקה וניתן לחייב את בעל הבית לעשות מחיצה או ארובה. עוד התברר שתנור עצים כזה לא מכבים אותו כל החורף ואף במשך היום ישנה בעירה קטנה ולכן ניתן לומר שיש כאן הזק של עשן תדיר ואף הרמ"א יודה.

ככלל אנו ממליצים למזכירות היישוב לקבוע כללים בנושא זה ויש לדבר תוקף של תקנות הקהל.

יש להעיר בזה ממש"כ המאירי (ב"ב כג,א) ד"ה עשן וז"ל: "עשן זה שהזכרנו שאין לו חזקה, פירשו בתלמוד המערב דוקא בעשן התדיר כגון נחתומות

וצבעות, אבל בכדי צרכו לאפות את פתו ולבשל את תבשילו, אין ספק שאין יכול לעכב. וכן שאינו יכול לכופו לעשות מחיצה חזקה לעמוד בפני העשן".

וא"כ לכאורה זהו סיוע גדול לפסק הרמ"א. אלא שנראה שאינו דומה, שלדעת המאירי הסיבה המתרת היא "בכדי צרכו" דהיינו שלא ניתן לנהל חיים תקינים בבית אם לא יבשל וכד', משא"כ לדעת תרה"ד ההיתר הוא מחמת שאינו תדיר ואפילו בדבר שאין בו בכדי צרכו של האדם לא ניתן לעכבו.

ונראה שגם לדעת המאירי ש"בכדי צרכו" לא ניתן לחייבו להרחיק, כאן שהמדובר הוא בצורך חימום שאפילו נחשיבו כבשול וכד' מ"מ יכול לחמם שלא בעצים אלא כרוב בני"א בישוב ע"י סולר וכד' באופן שלא עושה עשן, וא"כ גם למאירי ניתן למונעו מכך.⁷

לסיכום, נראה שבנדון דידן ניתן למנוע את בעל התנור מלהסיקו בעצים, ויסיק בסולר וכד' כשאר הדרים בישוב.

⁷ ואמנם אם גם עשיית מחיצה או ארובה לא תועיל נראה מסברא שאין לדרוש מבעה"ב שלא יבשל בתוך ביתו, וגם המחבר יסכים לכך, שלא נחלק על המאירי אלא אם יש לכופו למחיצה וכד' אולם אם גם מחיצה לא תועיל מסתבר שגם המחבר יסכים שלא ניתן למונעו מצורך בסיסי זה. וכעין זה כתב המאירי בהמשך דבריו (שם): "מי שעשה ארובה בגגו לצאת דרך בה עשן הבית והעשן יוצא ורוח מצויה באה ודחותו לתוך ביתו או חלונו של חברו וממלאתו עשן, נסתפקו בה גדולי קדמונינו בנרבונה, ומ"מ נטו לומר שכל כיוצא בזה אין בידו למחות ולכופו לסתום ארובתו, שאל"כ מה תקנתו של זה. ואין זה דומה לזורה ורוח מסייעתו, שבזורה ורוח מסייעתו ההזק נעשה בידיים". ונראה שהמדובר הוא בכה"ג שהיתה חובת הרחקה גם לדעת המאירי, כגון בעשן של נחתום וכד', ולכן חייבו לעשות ארובה ואם גם הארובה אינה מועילה לא מחייבים יותר מכך, "שאל"כ מה תקנתו של זה". ונראה שק"ו בנדון דידן, שאפילו שלדעת המחבר גם בצרכים בסיסיים ניתן לעכב נזק של עשן, מ"מ אם עשה ארובה וכד' ובכל אופן מזיק, לא ניתן לחייבו יותר מכך.

אחריות על גניבת חפצים משומשים מישיבת שדרות

תיאור המקרה

בחור נתבקש לעבור לחדר אחר בפנימייה. בחדר החדש אין די מקום להניח את כל חפציו, לכן קיבל אישור להשאיר את חפציו בחדר הקודם.

הוא ביקש ולא נענה לקבל מפתח לחדר. ביום שישי לפני הנסיעה הביתה נגש שוב לאחראי וביקש לנעול את החדר. האחראי נמנע מלהתחייב ואמר "אשתדל". בסופו של דבר נגנבו חפצים בשווי של 400 ש"ח (השווי לפי ערך של חפצים חדשים).

בירור הדין

יש להפריד בין התביעה של התלמיד לתת לו מקום שמור לחפציו, לבין הדיון על תשלום הנזק. הבקשה הלגיטימית של הבחור לקבל מקום לחפצים אינה חלק מהדיון הממוני.

חיוב ממון יכול לבוא בחשבון רק מצד חיובי שמירה! האם הייתה פה קבלת שמירה?

האחראי לא קיבל על עצמו שמירה, שהרי תגובתו הייתה "אשתדל". יותר מכך הבחור עצמו היה מודע לסיכון בהשארת חפצים ולכן הוא לקח איתו חפצים יקרים. אם הוא רצה הוא יכול היה לדאוג ולהעביר את החפצים לחדר שמור אחר.

מסקנה: מעיקר הדין ישיבת שדרות פטורה.

מנהל ישיבת שדרות החליט לפני משורת הדין לפצות את הבחור. הפיצוי יהיה בהתאם לדין, דהיינו, על הצד שישנו חיוב לפצות על הגנבה מדין שומר שכר (כאילו הייתה קבלת שמירה ואז נידון כשומר שכר שהרי הבחור משלם לישיבה על הצרכים הבסיסיים).⁸ מה הוא סכום החיוב?

בבואנו להעריך חפצים משומשים אנו נתקלים בבעיה. בדרך כלל השומה היא לפי שווי החפץ אילו היה נמכר בשוק. אולם, שיטה זו אינה שייכת כאן כיון

---

⁸ ישנה חובת שבועה על הבחור – שבועת הנגזל שתקנו אף בפקדון (צ"ל) ומנהל ישיבת שדרות מחל עליה.

שאין דורש לקניית סנדלים וחולצות משומשות. בעקבות זאת, כתב על כך בספר פתחי חושן (הלכות פקדון פרק ח ס"ק מט) שנראה לכאורה לפטור.⁹

ואכן, בספר נתיבות המשפט (קמח,א) כתב וז"ל:

דנראה דדבר שאינו שוה בעצמו למכרו וליקח דמים בעדו רק ששוה לאיש ההוא אין המזיק חייב לשלם.

מההוכחות שמביא שם נראה להדיא שאף חפץ שמצד עצמו יש לו ערך אלא שבפועל אין לו שוק, פטור.¹⁰

אולם הש"ך (חוי"מ שפו,א) הביא את דברי תוס' (ב"ק עא,ב ד"ה וסבר) ששור הנסקל אינו חייב עליו היות ורק לשומר יש לו ערך בו, והסיק שאין תירוץ זה של התוספות עיקר, משמע שלא כנתיבות המשפט.

כך פסק הגר"ז"נ בתחומין ח:

מזיק דבר שאינו נמכר, כתמונה אישית, תעודה סמיכה וכיוצ"ב, לדעת קצוה"ח ונתה"מ משמע שפטור, אך יש לדחות ראיותיהם. וכן מוכח מהש"ך שחייב. בשעור החיוב יש להעזר בקני המדה הבאים במדת האפשר: במחיר שיעלה להשיג אותו דבר שניזוק מחדש, מחיר הרכישה של אותו דבר שניזוק.

וכן מסקנת הרב מרדכי פרבשטיין (קובץ דברי משפט):

יש מקום לומר שבבגד משומש, שומת הנזק היא האפשרות לשיקום הנזק, הדרך הנכונה לשומה זו היא ערכו של בגד חדש בניכוי פחת השימוש, כמה היה האדם מוכן לשלם על החפץ שלו.

לכן השומה המוצעת היא על פי המחיר שהבחור היה מוכן לשלם עבור חפציו. למשל אם המחיר לסנדלים חדשים 200 ש"ח הבחור יהיה מוכן לשלם 120 ש"ח עבור סנדלים משומשות המתאימות לו.

החלטה: להערכתנו היות ומדובר על חולצות ופרטי לבוש, הבחור היה מוכן לשלם עבורם סכום גבוה יחסית ולכן החלטנו על סך 280 ש"ח.

הרב פנדל   הרב בר-אלי

⁹ צ"ב בדברי פתחי חושן שכתב שיש להעריך את הפער בין חפץ חדש לבין חפץ משומש ואת הפער ישלם. מה מבטא הפער?

¹⁰ המנחת שלמה (ח"ג קד) ביאר שנתה"מ סובר כך רק בזכויות שיעבוד ולא בחפץ ממש.